

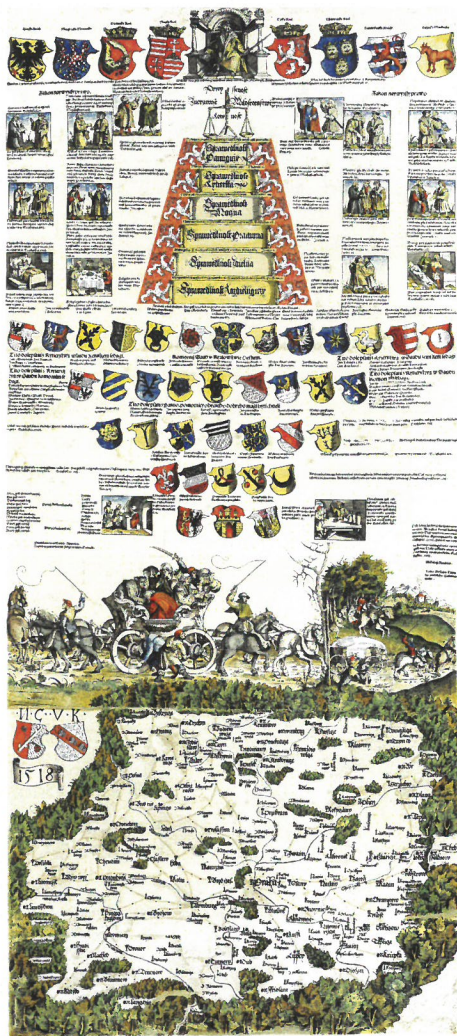
Roverky na nejstarších mapách

Staré mapy – brány do minulých časů. Staré mapy jsou úchvatnými odbornými, výtvarnými i historickými dokumenty, odrážející zeměpisné znalosti, úroveň hospodářství, vědy a umělecký styl doby. Pojdme se seznámit s nejstaršími mapami českých zemí a můžeme se při tom zaměřit na zobrazení Roverského kraje očima dávných věků. A neočekávejte žádný stroze vědecký pohled, spíš laickou fascinací těmito kouzelnými výtvarnými díly.

Klaudiánova mapa

Roku 1518 vydává Mikuláš Klaudián, boleslavský učenec, lékař, kartograf a stoupenec Jednoty bratrské první tištěnou mapu Čech a navíc v českém jazyce. Pod Klaudiánovým vedením byl v norimberské tiskařské dílně celý arch vyryt do dřevěných štoků, následně knihtiskem vytištěn a vzniklý dřevorez ručně kolorován. Podle názoru vědců bylo takto zhotoveno maximálně několik stovek kusů. Dnes je znám pouze jediný originál uložený ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích. Celé, vpravdě umělecké dílo má rozměry 1260 x 640 mm. Arch vznikl patrně pro potřeby poutníků, kteří cestovali přes České země do Říma, a proto je samotná mapa z dnešního pohledu nezvykle orientovaná jihem nahoru.

Horní dvě třetiny mapy barvitě líčí dobové společenské, politické a náboženské poměry v zemi. Nahoře uprostřed je vyobrazen český a uherský král Ludvík Jagellonský se znaky zemí, kterým vládl. Pod panovníkem jsou rovnoramenné váhy, symbolizující spravedlnost a na pyramidě vyjmenované jednotlivé druhy spravedlnosti. Ve zbylém místě okolo pyramidy je čtrnáct moralizujících ilustrací z Písma svatého. Nižší část listu je zaplněna erby významných šlechticů a osobností tehdejšího doby. Nejspodnější tři znaky patří královským městům Kutné Hoře, Praze a Žatci. Ve středu listu je umně vyvedená alegorie - na levé straně kočár, do



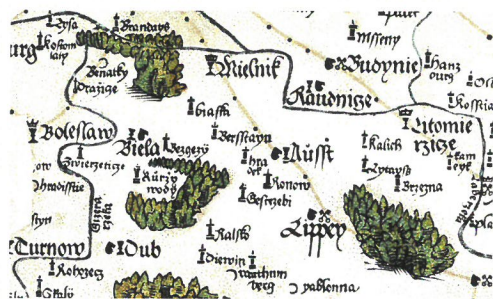
zdroj „cs.wikipedia.org“



kterého jsou zapřaženi koně z obou stran a kočí s pomocníky u kol se snaží rozjet vůz každý opačným směrem. V pravé části grafiky potom navazuje výjev přepadení kupeckého vozu loupeživou hordou. Zvláštní scéna se odehrává přímo v kočáru. Saracén (mohamedánský válečník) ohrožuje napřaženou šavlí tři cestující, z nichž jeden se tváří nevšímavě, druhý hledá u prvního oporu a třetí se chabě brání. Další tři cestující se dívají na přepadení kupeckého vozu a jeden z nich si, zdá se pokrytecky, zakrývá oči. Vědci se domnívají, že jde o symbolické vyjádření rozháraných vnitropolitických a náboženských poměrů (soutěžení bohatnoucí šlechty i katolické a kališnické církve) s poukazem na špatné bezpečnostní poměry v zemi. A když se podíváme na tuto alegorii z dnešního pohledu? Politicky a společensky rozhádaná Evropa, saracénů tu máme víc než dost a že by se všude kolem nás vesele neloupilo, to taky nelze říct. Ale nechme historiky dál bádát, snad se jim jednou tuhle „šifru mistra Klaudiána“ podaří rozluštit.

Vlastní mapa je zhotovena v měřítku přibližně 1 : 600 000 a má spíše podobu náčrtu. Musíme si uvědomit, že v první polovině 16. století bylo zeměměřičství v plenkách. Neexistovala zeměpisná souřadnicová síť, při určování vzdáleností se v přístupném terénu počítaly lidské nebo koňské kroky, na sjízdných cestách se počítaly otáčky kola trakaře či kočáru. V nepřístupném terénu se používal hrubý odhad vzdálenosti, nebo se vycházelo z údajů „osob kraje znalých“. K měření směru se používal kompas a při zakreslování situačních prvků v krajině se postupovalo metodou „à la vue“, tedy „od oka“. Na mapě jsou zobrazeny zeměpisné prvky jako lesy (zároveň znázorňující pohoří), řeky a dále významná sídla a obchodní stezky. Menší sídla jsou označena půlobloučkem a u měst se rozlišují města katolická (znak zkřížených klíčů) a kališnická (kalich), královská (koruna) nebo panská (štít). Cesty jsou zobrazeny pomocí na sebe navazujících teček – milníků. Vzdálenost mezi nimi je jedna míle, v tomto případě asi 10 km (v milích byl tehdy hodně velký zmatek, snad každé panství mělo jinou). Teprve při kolorování mapy byly milníky spojeny hnědou čarou a cesty tak byly zvýrazněny.

Podívejme se teď podrobněji na výřez mapy mezi Mělníkem (Mielnik) a Českou Lipou (Lippey - Lipá) a mezi Mladou Boleslaví (Boleslaw) a Litoměřicemi (Litomierzicze). Znovu připomínáme, že mapa je směřovaná jihem nahoru. Nalevo můžeme vidět modrou čarou zakreslenou řeku Jizeru (Gizera rzeka) a napravo Labe (Labe rzeka). Na první pohled je zřejmé, že o nějaké velké přesnosti nelze mluvit.



Např. milníky na cestách mají rozdílné rozteče, tok Labe zdaleka neodpovídá skutečnosti, Česká lípa, Ústě (Ausst) a Mělník ve skutečnosti neleží na jedné přímce... Ale zaměříme se na Ústě. Nalevo od cesty jsou uvedeny známé hrady Jestřebí (Gestrzebi), Ronov (Ronow), Hrádek – Helfenburk (Hradek), Starý Berštejn (Bersstajn) a Houska (Gaska). A přibližně mezi Hrádkem a Starým Berštejnem se rozprostírají Roverky. I když na mapě zobrazeny nejsou, určité tam už tenkrát byly.

ROVERSKÁ SOSNA

Crigingerova mapa

Po dobu padesáti let byla jedinou a velmi ceněnou mapou Čech Klaudiánova mapa. Roku 1568 vydává německý luteránský farář, spisovatel a kartograf, jáchymovský rodák Johann Criginger druhou nejstarší samostatnou mapou Čech. Předloha byla vyryta v mě-



zdroj „archivnimapy.cuzk.cz“

dirytecké dílně v Lipsku a vytištěná rytina potom ručně kolorovaná. Mapa se dochovala pouze ve dvou neúplných exemplářích, v salcburské knihovně a ve strahovském klášteře. Teprve soutiskem obou map došlo k rekonstrukci do původní podoby (chybí pouze levý a pravý dolní okraj). Mapový rám má velikost 430 x 527 mm, vlastní mapa je ohraničena dvojitým oválem a v rozích jsou zobrazeni čtyři panovníci českých zemí s erbovními znaky - král český, markrabí moravské a kníže slezské a lužické. Nahoře uprostřed je v kruhovém rámečku medailon s poprsím císaře Rudolfa II.

Vlastní mapa v měřítku přibližně 1 : 684 000 je již orientovaná severem nahoru a dole je opatřena třemi mílovými měřítky – mile malá, střední a velká. Mapa vznikla zvláštním, i když v té době neobvyklým způsobem. Sám Criginger píše v dopise, kterým doprovodil věnování své mapy saskému kurfiřtovi, že mapu vytvořil sám a doma, bez jakéhokoli cestování a prohlídky (v originále „ohnwaswandernundbesichtigen“), pouze podle výpovědí osob kraje znalých. I když mapa vznikla tímto „primitivním“ způsobem, oproti Klaudiáno-



vě mapě znamená určitý pokrok. Na mapě je zachycena podrobněji říční soustava i horopis (znázorněn tzv. kopečkovou metodou), síť cest však úplně chybí. Sídla jsou vyznačena kroužkem a siluetou s popisem v českém či německém jazyce.

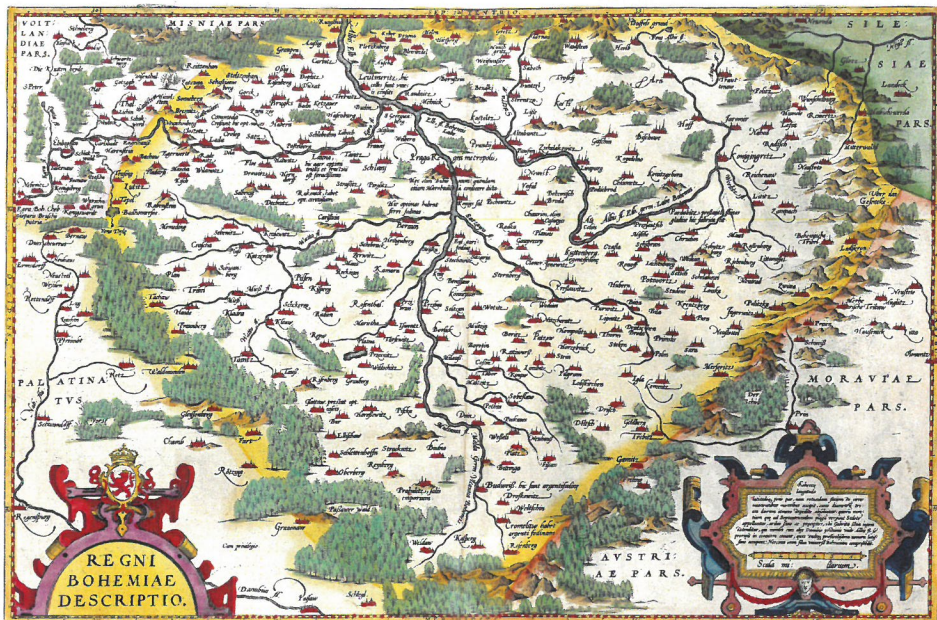
Ted' už se můžeme zaměřit na výřez mapy, zobrazující oblast mezi Mělníkem (Melnick) a Českou lípou (Leip) a mezi Litoměřicemi (Lytomüritz) a Doksy (Hirssperg). Pro orientaci, dole je zakreslené Labe (Albis), nahoře Ploučnice (Pulsnitz fl – lat. flumen - tok), na jejich soutoku Děčín (Tetzscen). I na této části mapy je z dnešního pohledu vidět spoustu nepřesností. Pravděpodobně Levín je chybně popsán jako Ronov (Ronov), ten ve skutečnosti leží mezi Stvolínkami (Drum) a Blíževdly (Bleisvedel). Nebo nepopsaná řeka Liběchovka, pramenící pod Starým Berštejnem (Bernstein) se vleává do Labe chybně v Roudnici (Raudnitz). Ale neberte to jako kritiku, mapa je to krásná a odpovídá možnostem tehdejší doby. A podívejme se na Roverky. Přibližně uprostřed mapy vidíme Ústě (Auscha) a napravo od něho Starý Berštejn. A mezi nimi se můžeme kochat prvním zobrazením těch našich Roverských kopců na mapě.



Orteliova mapa

Ve druhé polovině 16. století dochází vlivem objevování a kolonizaci nových zemí k prudkému nárůstu obchodních cest. K těmto účelům již nestačily nejednotně zpracované mapy mnoha autorů a bylo nutné vytvořit sbírku map různých měřítek stejného formátu a stylu. Roku 1570 vydává Abraham Ortelius, vlámský kartograf a geograf v Antverpách první moderní atlas světa „Theatrum orbis terrarum“ - Divadlo světa (slovo „atlas“ pro knižní soubor map se začalo používat asi o dvacet let později). První latinské vydání obsahovalo padesát tři kopií map s doprovodnými texty. Jednotlivé mapy byly ryté do mědi a po vytištění ručně kolorovány. I když šlo v té době o nejdražší tištěnou knihu, pro nebyvalý zájem se atlas dočkal hned v prvním roce dalších čtyř vydání. Postupně byl rozšiřován a aktualizován až do roku 1612, celkově bylo vytištěno přes 7000 kusů ve 42 vydáních a 7 jazycích. Na rozdíl od předloh jsou již jednotlivé mapové listy po obvodu doplněny sítí zeměpisné šířky a délky (díky zdokonalení astronomických měření). Orteliov atlas shromažďuje nejlepší mapy 16. století z celého světa a v dnešní době je považován za nejzdařilejší kartografické dílo své doby.

Nahlédneme nyní do Orteliova atlasu na mapu Českého království. Mapa velikosti 400 x 540 mm je kopií Crigingerovy mapy Čech. Při rytí tiskařské desky byla odstraněna území, která nepatřila do Čech, a nejspíš z neznalosti došlo k odstranění výběžků severních Čech.

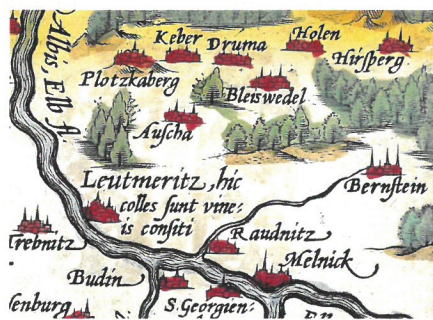


zdroj „cs.wikipedia.org“, celý atlas k nahlédnutí na „<https://galerij.kb.nl/kb.html#/nl/ortelius/>“

Vlevo dole je ve zdobném rámečku latinský název mapy, vpravo dole stručný popis země s měřítkem mapy. Sídla jsou popsána německy nebo česky. Zvláštností této mapy jsou poznámky hospodářského rázu (např. u Kutné Hory poznámka o stříbrných dolech, u Loun zmínka o výborné pšenici...). S trochou nadsázky lze říci, že jde o první hospodářskou mapu Čech.

Protože už známe Crigingerovu mapu, tak k výřezu pouze stručný komentář. Vidíme, že Liběchovka se opět chybně vlévá do Labe (Albis, Elb A. - lat. amnis - řeka) v Roudnici (Raudnitz), Levín (Plotzkaberg) už není chybně popsán jako Ronov. U Litoměřic (Leutmeritz) je uvedena poznámka nám milá - na zdejších kopcích se pěstuje víno. A podívejme se opět na oblast mezi Úštěkem (Auscha) a nejspíš již Novým Berštejnem (Bernstein, zámek Nový Berštejn byl dostavěn r. 1567 a hrad od té doby pustnul). Tam můžeme s trochou fantazie vidět krásně barevně zachycenou kopcovitou krajinu Roverských hor pokrytou hustými lesy a lákající svou mírností poutníka k návštěvě. Tak se snad zase dočkáme a budeme se zde moci setkávat s kamarády jako za „starých dobrých časů“.

Sepsáno v čase koronavirové pandemie v březnu a dubnu 2020.



Miki a Jitka